

STANISŁAW LESZCZYŃSKI

**Aktualne i perspektywiczne
zagospodarowanie turystyczne
lasów beskidzkich¹⁾**

Актуальные и перспективные проблемы туризма в бескидских лесах

Present and prospective adaptation of forests in Beskidy Mts. to tourism

Zagospodarowanie turystyczne lasów ma już podstawy prawne i organizacyjne, bogatą literaturę, doświadczenia praktyki i wypracowane formy działania w różnych regionach turystycznych Polski i w poszczególnych okręgowych zarządach lasów państwowych.

Zagospodarowanie turystyczne lasów realizowane od lat w OZLP Katowice ma również swój odrębny charakter i specyficzne uwarunkowania. Ten odrębny charakter działalności wyznaczają nam położone w bezpośrednim sąsiedztwie lasów: Górnośląski Okręg Przemysłowy, Rybnicki Okręg Przemysłowy, Częstochowski Okręg Przemysłowy oraz część Krakowskiego Okręgu Przemysłowego. Jakie obciążenia i służebności rekreacyjno-turystyczne z tym się wiążą, leśnikom wyjaśniać nie trzeba.

Utworzenie Leśnego Pasa Ochronnego GOP i koncepcja jego zagospodarowania przestrzennego, jej realizacja, jak również zadania Lasów Państwowych związane z tym przedsięwzięciem, szczególnie w zakresie przebudowy drzewostanów i ochrony lasu, są powszechnie znane z przedmiotowych opracowań, artykułów prasowych itd.

Tworzona sieć ośrodków wypoczynkowych Leśnego Pasa Ochronnego GOP ma na celu zaspokojenie potrzeb ludzi pracy tych aglomeracji w zakresie wypoczynku bliskiego, podmiejskiego i świątecznego. Zagospodarowanie turystyczne lasów podporządkowane jest temu samemu celowi i stanowi niezbędne uzupełnienie podstawowej koncepcji LPO-GOP.

Utworzenie Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych na terenie województw katowickiego i częstochowskiego stwarza również nowe uwarunkowania w zakresie zagospodarowania turystycznego lasu. Również aktualne i perspektywiczne zagospodarowanie lasów beskidzkich (będące tematem tego referatu) jest ściśle powiązane i stanowi część składową „Programu zagospodarowania turystycznego województwa bielskiego w latach 1979—1990”.

¹⁾ Referat wygłoszony na Sesji PTL w Jaszowcu, w dniu 25 września 1983 r.

Mówi się u nas: „Beskidy to zielone płuca Czarnego Śląska”, i rzeczywiście region ten (od 1975 r. województwo bielskie o pow. 3704 km² i 840 tys. mieszkańców), posiadając wysoką atrakcyjność turystyczną, jest głównym celem migracji turystycznych dla ludności z terenów położonych w sąsiedztwie aglomeracji przemysłowych, a w okresie zimy również z innych regionów kraju i z zagranicy.

Na atrakcyjność turystyczną woj. bielskiego składają się: kompleks walorów wypoczynkowych, krajoznawczych i specjalistycznych, dostępność komunikacyjna oraz zagospodarowanie turystyczne. Głównymi zaś walorami wypoczynkowymi są: urozmaicona rzeźba terenu, duże różnice wysokości, czyste powietrze i czyste wody, ostrość klimatu, długi czas zalegania śniegu, wody mineralne, no i przede wszystkim lasy.

Województwo bielskie w przeważającej części położone jest w obszarze Karpat Polskich. W jego granicach znajdują się grupy górskie Beskidu Żywieckiego, Beskidu Śląskiego. Na północnych krańcach województwa rozciągają się wzniesienia Beskidu Małego oraz Pogórza Karpackiego zwanego w tym regionie Pogórzem Śląskim, a także Kotlina Żywiecka i Kotlina Oświęcimska.

Beskid Żywiecki, zwany również Wysokim, stanowi najwyższą część Beskidów Zachodnich. Ciągnie się on wzdłuż europejskiego działu wodnego od Przełęczy Koniakowskiej po Przełęcz Sieniawską, zajmując 1091 km² powierzchni (w granicach Polski). Najdalej na południe u źródeł Soły wysunięta jest grupa Wielkiej Raczy i Rycerzowej, zwana w gwarze turystycznej „workiem raczańskim”. Najwyższym szczytem tej grupy jest Wielka Racza (1236 m npm). Roztacza się z niej jedna z najrozleglejszych panoram widokowych w Beskidach. Przy dobrej pogodzie zobaczyć można kilka grup górskich m.in. najbliższej położoną grupę Lipowskiej, następnie grupę Pilska, grupę Babiej Góry, czasem Tatry Wysokie i Zachodnie, Nizne Tatry, Wielki Chacz, Małą Fatrę, Beskid Morawsko-Śląski, Beskid Śląski i Beskid Mały. Na Wielkiej Raczy brak jest regła górnego, a górną granicę lasu tworzą skarłowaciałe buki.

Do grupy Pilszczańskiej, rozciągającej się na południowy wschód od Żywca, zalicza się pasmo górskie rozciągające się od przełęczy Glinka nad Ujsołami do przełęczy Glinne w Korbielowie, ze szczytami Lipowskiej Góry (1324 m), Romanki (1366 m) i Pilska (1557 m).

Pilsko jest najwyższym i najokazalszym po Babiej Górze wzniesieniem tego regionu, drugim co do wysokości w Beskidach Zachodnich, wierzchołek Pilska ma formę rozplaszczonej kopuły i jest tak obszerny, że trudno odszukać jego punkt najwyższy, leżący po stronie czechosłowackiej. Pilsko sięga 200 m ponad górną granicę lasów, toteż partie szczytowe wzniesienia pokryte są kosodrzewiną. Wysokość masywu Pilska zbliża się do gór typu alpejskiego, mimo że brak tu rumowisk i turni skalnych. W partiach szczytowych panuje klimat wysokogórski, co sprawia, że śnieg utrzymuje się tu często do końca kwietnia, gwarantując świetne warunki narciarskie.

Podobnie jak w Tatrach zdarzają się tam wiatry spadające, czyli tzw. halne. Dominuje zieleń lasów na grzbietach, są liczne i rozległe polany o wspaniałych miejscach widokowych. Rzeki i potoki upiększają kaskady i wodospady, największe na Sopotni, Milowskim Potoku oraz na potoku Glinna. Najwyższą częścią Beskidu Wysokiego jest grupa Babiej Góry

składająca się z kilku pasm o wysokości ponad 1000 m n.p.m. Są to: pasmo Polic, pasmo Jałowca (tzw. pasma przedbabio górskie), oraz pasmo Żeleźnicy, zwane także Podhalańskim.

Granice tego rozległego obszaru wyznaczają w pojęciu turystycznym: od północy linia kolejowa Żywiec — Sucha — Chabówka — Nowy Targ; od południa granica państwa i Kotlina Orawy; od zachodu przełęcz Glinne oraz na wschodzie Przełęcz Sieniawska.

Najwyższym wzniesieniem tej grupy górskiej jest Babia Góra (1725 m) będąca jak wiadomo najwyższym szczytem beskidzkim. Masyw Babiej Góry jest częścią europejskiego działu wodnego. Grupa Babiej Góry odwadniana jest przede wszystkim przez Skawicę, Koszarawę, Bystrą, spływające do Wisły, oraz na południowych stokach przez dopływ Czarnej Orawy, by spłynąć do Wagu.

Na Babiej Górze mamy charakterystyczny układ piętrowy roślinności. Piętro regła dolnego pokrywają w większości lasy bukowo-jodłowe z resztkami prastarej Puszczy Karpackiej. Na południowych stokach przeważa jodła. W reglu górnym jak zwykle panuje świerk, a powyżej granicy lasu rozciąga się piętro kosodrzewiny, której zwarte pasmo otacza cały masyw.

Najwyższe piętro — alpejskie, zwane też halnym, obejmuje zbocza aż do samego wierzchołka. Zalegają je rumowiska skalne i łąki wysokogórskie, nigdzie nie spotykane w Beskidach poza Babią Górą. Dla ochrony wspaniałej przyrody tego masywu utworzony został w 1954 r. Babio górski Park Narodowy. Ramy tego referatu, niestety, nie pozwalają na szczegółowsze omówienie flory i fauny tej „Królowej Beskidów”.

Z Babiej Góry, przewyższającej swym wierzchołkiem (zwanym Diablikiem) o 500 m średnio przeciętną wysokość szczytów beskidzkich, rozciąga się jedna z najrozleglejszych panoram górskich. W zasięgu wzroku znajduje się grupa Pilska, Beskid Wyspowy, a ponad Spiszem i Orawą widać łańcuch Tatr Wysokich i Zachodnich. Na prawo w dole tafla Morza Orawskiego, a na południowym zachodzie, za Pilskiem, wznosi się Wielka Racza i Rycerzowa.

Beskid Śląski rozpościera się w granicach Polski na obszarze 561 km², pomiędzy doliną Olzy i Przełęczą Jabłonkowską (552 m) na zachodzie, a Przełęczą Koniakowską, Kotliną Żywiecką i Bramą Wilkowicką na wschodzie. Najwyższym jego szczytem jest Skrzyczne (1256 m n.p.m.). Orograficznie tworzą go dwa południowe pasma górskie Czantorii i Baraniej Góry, rozdzielone doliną Wisły.

Do Beskidu Śląskiego zalicza się też niezbyt wysokie wierzchy u źródeł Olzy i Czadeczki. Pasma Czantorii ogranicza dolina Olzy i Wisły. Rozpoczyna się ono od północnego wschodu wzniesieniem Tuł (621 m), które swym grzbietem łączy się z Czantorią (997 m) i ciągnie przez Soszów Wielki (884 m), Cieślar (923 m), Stożek (980 m) na Kiczorę (989 m), a dalej przez Kubalonkę (761 m) łączy się z pasmem Baraniej Góry.

Pasma Baraniej Góry, zwane też Pasmem Wiślańskim, ograniczają Doliny Wisły, Soły i Białki, tworzą je: grupa Baraniej Góry i Skrzycznego, grupa Klimczoka i Magury oraz grupa Równicy. Beskid Śląski zbudowany jest z fliszu karpackiego, tj. ilów i piaskowców istebniańskich i godulskich, a w części południowej również magurskich. Na powierzch-

ni występują gdzieś wychodnie warstwy piaskowca, tworząc malownicze skałki i urwiska, m.in. na Wierchu Skalistym, Kobylej, Stożku, Kyrkawicy, Gończorce, Baraniej Górze, Magurce Wiślańskiej, Malinowskiej Skale, Kościelcu, Skrzyczem i Kotorzu.

W niektórych miejscach warstwy piaskowca są spękane i tworzą szczeliny, korytarze podziemne, studnie i nisze. Spośród nich najbardziej są znane: grotta Klimczoka w Trzech Kopcach, jaskinia w Malinowie i kompleks jaskiń w masywie Skrzycznego. Klimat miejscowy cechuje stosunkowo duża ilość opadów (1000—1200 mm rocznie). Gruba pokrywa śniegu utrzymuje się tu do końca marca, a czasem dłużej.

Lesistość Beskidu Śląskiego jest wysoka. Roślinność regla dolnego występuje na wysokości od 550 m do 1100 m npm, a regla górnego powyżej 1100 m npm. Przez ten teren przepływają liczne rzeki, a zwłaszcza Olza i Wisła z dopływami Białą i Sołą.

Najrozleglejsze doliny mają Wisła, Brennica i Żylica. W dolinie Wisły znajdują się znane i popularne miejscowości turystyczno-klimatyczne: Wisła, Ustron, w dolinie Brennicy — Brenna, a w dolinie Żylicy — Szczyrk.

Do uzdrowisk i miejscowości wczasowych należą również Mikuszowice, Bystre, Wilkowice i Istebna. Beskid Śląski należy do najlepiej zagospodarowanych turystycznie obszarów w Karpatach Polskich.

Kotlina Żywiecka położona jest na mniej odpornych partiach fliszu. Ze wszystkich stron otaczają ją pasma górskie wzniesione od 500 do 900 m ponad dno kotliny, z tym że od strony północno-zachodniej istnieje szerokie obniżenie, którym Kotlina Żywiecka łączy się z Pogórzem Śląskim. Jest to parokilometrowej szerokości Brama Wilkowicka, położona na wysokości 400—450 m npm. Soła przepływająca przez kotlinę nie wykorzystuje tego obniżenia, lecz przełamuje się głęboką i wąską doliną przez Beskid Mały. W centrum kotliny, przy ujściu Koszarawy do Soły, znajduje się główny ośrodek tego regionu — przemysłowe miasto Żywiec. Na północ od miasta, po wybudowaniu zapory w Tresnej, powstało największe ze sztucznych zbiorników kaskady Soły — tzw. Jezioro Żywieckie o pow. 10,6 km², o dużych walorach turystycznych.

Beskid Mały stanowi pod względem geologicznym przedłużenie Beskidu Śląskiego, od którego dzieli go niska Brama Wilkowicka. Beskid Mały ciągnie się w kierunku równoleżnikowym, na długości ok. 30 km przy szerokości ok. 10 km, zajmując powierzchnię 401 km². Osobliwością tych gór jest prawie prostolinijny przełom Soły, tnący ten zwarty masyw na dwie nierówne części, większą wschodnią i mniejszą zachodnią. W przełomie wybudowano dwie zapory wodne: w Czańcu i Porąbce (3,8 km² pow.). Na zboczach i grzbietach istnieją dość duże kompleksy leśne i łąki, ale w głąb gór wkraczają dolinami pola uprawne i wsie. Najpopularniejszymi szczytami w Beskidzie Małym są dla części zachodniej — Magurka (912 m), a dla części wschodniej — Laskowiec (922 m). Najwyższym szczytem jest Czupel (933 m). Najbardziej widokowymi szczytami są Laskowiec, Żar nad Międzybrodziem, znany z lotniska szybowcowego i lotniarskich lotów, Magurka nad Wilkowicami, Jawornica, polany na Potrójnej, Ściszków, Groń, Żurawnica i polany grzbietowe Pasma Pawelskiego.

Opis podstawowych walorów turystycznych byłby niepełny, gdybym pominął w nim największe bogactwo tego regionu — lasy. Zajmują one powierzchnię 135 tys. ha. Lesistość woj. bielskiego wynosi 36,9%.

W gronie doświadczonych leśników o pozagospodarczych funkcjach lasu nie wypada mówić. Niewątpliwe jest jednak, że w tym regionie dodatni wpływ lasów na klimat, gospodarkę wodną, czystość powietrza, podnoszenie walorów krajobrazu, rozwój turystyki i wypoczynku ludzi pracy ma dominujące znaczenie.

Ogólna charakterystyka lasów znajdzie się w innych referatach, więc ograniczę się do przedstawienia jedynie rezerwatów przyrody. Na terenie województwa jest ich 19, z czego 7 podlega ochronie ścisłej. Sumaryczna powierzchnia rezerwatów o charakterze leśnym wynosi 923,81 ha, a powierzchnia rezerwatów mających na celu ochronę innych osobliwości, np. storczyków, cieszynianki, czy pstrąga, wynosi 25,88 ha. W stosunku do całej powierzchni lasów jest to tylko 1,96% (jeśli doliczymy także Babiogórski Park Narodowy). Większość rezerwatów utworzono dla ochrony lasów w ich pierwotnych formach. Największym rezerwatem o pow. 383,4 ha jest „Barania Góra” na stoku i szczycie Baraniej Góry. Przedmiotem ochrony tego rezerwatu jest górski pierwotny charakter lasu mieszanego, przechodzącego w bór wysokogórski oraz ochrona terenów źródliskowych Białej i Czarnej Wisłki.

„Madobora” o pow. 71,81 ha to naturalne zespoły leśne występujące na różnych siedliskach, w tym: buczyna regla dolnego, świerki regla górnego, wspaniałe wychodnie skalne. Fragmenty buczyny karpackiej chronione są w rezerwach: „Zasolnica”, „Szeroka” na stoku Wielkiej Góry, Śrubiała, Stok Szyndzielni, na stoku góry Trzy Kopce. Górnoregłowe bory świerkowe chronione są w rezerwach: „Romanka”, „Pilsko” i „Na Policy” im. Prof. Klemensiewicza. Rezerwat „Zadni Gaj” to naturalne stanowisko cisa. Ciekawym florystycznie rezerwatem jest „Góra Tuł” — jest to łąka o charakterze pierwotnym — wspaniałe i bogate w gatunki stanowisko storczykowatych.

Reasumując wypoczynkowe walory regionu stwierdzić należy, że występują tu niezwykle ciekawe typy krajobrazu górskiego, o dużym bogactwie form morfologicznych. Wynika to ze zróżnicowanych wysokości bezwzględnych, bogactwa form urzeźbienia, walorów widokowych, wielkości i rozczłonkowania terenów leśnych, zróżnicowanych siedliskowo, gatunkowo, wiekowo i dostępnością, z zachowania fragmentów lasu zbliżonych do naturalnego. Istotną rzeczą jest też względna jeszcze czystość wód i powietrza atmosferycznego.

Przedstawione bogate walory wypoczynkowe i krajobrazowe uzupełnia żywy folklor tzw. „Górali Śląskich” i regionalna sztuka ludowa. Działają tu liczne zespoły regionalne i twórcy ludowi. Ludowa sztuka istebniańska i żywiecka znana jest w całym kraju, a koronki koniakowskie również cenione są za granicą.

Organizowane są liczne imprezy folklorystyczne, jak np. Żywieckie Gody, Tydzień Kultury Beskidzkiej, Festiwal Górali Polskich.

Historię regionu, kulturę i sztukę ludową, osobliwości przyrodnicze eksponuje 20 muzeów, często odwiedzane przez turystów izby twórców regionalnych, jak Izba Góraliska J. Kawuloka w Istebnej, czy wystawa koronek koniakowskich w domu M. Gwarek.

W przeszłości z Ziemią Beskidzką związani byli — Julian Fałat, Zofia Kossak-Szałkowska, Emil Zegadłowicz i Gustaw Morcinek. W domach tych twórców są dziś muzea gromadzące pamiątki związane z ich życiem i twórczością.

Liczne zabytki architektury: zamki, zabytki budownictwa miejskiego, sakralnego, dworskiego, drewnianego, wiejskiego wybitnie podnoszą walory krajoznawcze regionu.

Województwo bielskie jest również bogate w elementy środowiska umożliwiające uprawianie różnych typów turystyki specjalistycznej. Obok przedstawionych już walorów dla turystyki kwalifikowanej — wędrownictwa, narciarstwa, szybownictwa i lotniarstwa — liczne potoki i rzeki górskie, sztuczne zbiorniki wodne o czystych wodach stwarzają duże możliwości wędkowania.

Tak samo Morze Żywieckie jest wykorzystane dla sportów wodnych, a stadnina koni w Ochabach umożliwia uprawianie turystyki jeździeckiej. Gęsta sieć dróg z dobrymi nawierzchniami, liczne stacje benzynowe i warsztaty naprawcze umożliwiają uprawianie turystyki motorowej.

Istotnym elementem atrakcyjności turystycznej i jej warunkiem jest dostępność komunikacyjna terenów wypoczynkowych. Dostępność turystyczną Beskidów uznać można za dobrą. Miejscowości stanowiące bazę wyjściowo-wypadową dla wypoczynku i turystyki to przede wszystkim miasta: Bielsko-Biała, Żywiec, Sucha, Zwardoń, Szczyrk, Ustroń i Wisła.

Region z aglomeracjami miejsko-przemysłowymi śląskiego makroregionu jest powiązany siecią dobrych połączeń kolejowych, autobusowych i dróg kołowych. Połączenia kolejowe to głównie linie kolejowe relacji Katowice — Bielsko 55 km, czas dojazdu 80 min., Katowice — Wisła 97 km, czas dojazdu 2,5 godz., Bielsko — Żywiec — 21 km, czas dojazdu 45 min., Żywiec — Sucha 35 km, czas dojazdu 70 min., Żywiec — Zwardoń 37 km, czas dojazdu 1 godz. 25 min.

Połączenia autobusowe z województwem bielskim mają wszystkie większe miasta GOP. Wojewódzka komunikacja autobusowa (WPK i PKS) zapewnia dojazd do wszystkich atrakcyjnych miejscowości regionu. Drogi kołowe o dobrej nawierzchni, tak dojazdowe i wewnętrzne wojewódzkie, ułatwiają dojazd samochodami, dla których usługi motoryzacyjne może świadczyć 26 stacji benzynowych, 11 stacji obsługi samochodów oraz kilkadziesiąt rzemieślniczych punktów usług motoryzacyjnych, sklepy specjalistyczne, 2 motele i liczne parkingi.

Zaprezentowany pod względem walorów turystycznych region, wg danych Urzędu Wojewódzkiego w Bielsku-Białej, z 1983 r. jest przygotowany na przyjęcie ok. 3,7 mln osób, z czego 0,8 mln stanowić będzie turystyka pobytowa, 1,3 mln turystyka wycieczkowa, a 1,6 mln weekendy.

Przyjęcie tak wielkiej liczby osób zapewnia istniejące i rozbudowywane zagospodarowanie wczasowo-turystyczne terenów atrakcyjnych, miejscowości wypoczynkowych i uzdrowiskowych. Przykładowo na sezon letni 1983 r. w bazie turystycznej i wczasowo-wypoczynkowej, przygotowano 38 167 miejsc noclegowych, z czego 20 362 w 347 obiektach wczasowo-wypoczynkowych.

Największy potencjał bazy skupiają zakłady pracy. W ich gestii znajduje się 18 453 miejsc noclegowych w ponad 200 obiektach turystycznych ogólnodostępnych: hotelach, motelach, zajazdach, domach wycieczkowych i domach turystycznych, pensjonatach, schroniskach i bacówkach górskich, schroniskach młodzieżowych i studenckich. W kwaterach prywatnych, na polach biwakowych i kempingach — jest 17 805 miejsc noclegowych.

Baza żywniowa dysponuje, nie licząc wypoczynkowo-wczasowej (zamkniętej), 58 679 miejscami konsumpcyjnymi w 621 placówkach gastronomicznych, 188 punktach gastronomicznych, 8 stołówkach gestora spółdzielczego oraz licznych obiektach jednostek obsługi ruchu turystycznego, gospodach i jadłodajniach prywatnych. Sieć sprzedaży detalicznej i działalności usługowej, w tym i służba zdrowia, są dostosowane ilościowo, zaopatrzeniowo i czasem pracy do zaspokojenia potrzeb ruchu turystyczno-wypoczynkowego.

Obsługą ruchu turystycznego zajmują się: Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Turystyczne „Beskidy” oraz inne biura turystyczne, posiadające swe ekspozytury lub oddziały oraz punkty informacji turystycznej we wszystkich miastach i miejscowościach wypoczynkowych i uzdrowiskowych województwa.

Czynnych jest 25 wypożyczalni sprzętu turystycznego i rekreacyjno-sportowego. Dla potrzeb turystyki kwalifikowanej w Beskidach mamy 17 schronisk górskich i 2 bacówki, 1625 km szlaków turystycznych górskich, z licznymi miejscami widokowymi. W okresie zimy narciarze mają do dyspozycji 30 tras narciarskich i nartostrad o łącznej długości 60 km, 53 szlaki narciarskie o łącznej długości 442 km, wyciągi narciarskie: 25 wyciągów orczykowych i liczne wyciągi zaczepowe.

Ruch turystyczny i narciarski obsługują ponadto:

— linowa kolejka kabinowa z Olszówki na Szyndzielnię o różnicy wzniesień 451 m, długości 1940 m, o czasie przejazdu 13 min;

— 2-odcinkowa kolejka linowa krzeselkowa ze Szczyrku na Skrzyczne, I odcinek — Hala Jaworzyna (1680 m dł.), II odcinek Hala Skrzyczne (1250 m dł.). Kolejka ma 288 krzesełek 1-osobowych, czas przejazdu I odc. 14 min, II odc. 10 min. Różnica wzniesień 710 m;

— kolejka linowa krzeselkowa z Ustronia Polany na Polanę — Stokłosicę (Czantoria) o różnicy wzniesień 474 m, długość — 1640 m, 120 krzesełek 2-osobowych, czas przejazdu 14 min.

W sezonie letnim na terenie województwa czynnych jest 31 pływalni, w tym 11 krytych. Do dyspozycji wczasowiczów, obok licznych boisk sportowych, jest również 12 kortów tenisowych.

Bezpieczeństwo w górach i na wodach ruchowi wypoczynkowo-turystycznemu obok MO i ORMO zapewnia 271 ratowników GOPR oraz ok. 200 ratowników WOPR.

Istniejąca i przedstawiona w skrócie infrastruktura turystyczna utworzona w ciągu wielu lat przez jej miejscowych gestorów: zakłady przemysłowe Śląska, FWP, PTTK i przez nadleśnictwa jest jedynie uzupełniana typowym dla lasów zagospodarowaniem turystycznym.

Zagospodarowanie turystyczne lasów beskidzkich rozpoczęte zostało dopiero w 1972 r. W latach 1972—1982 na terenach leśnych woj. bielskiego wybudowano: 14 terenów wypoczynkowych, 26 pól biwakowych,

56 miejsc biwakowania, 57 parkingów śródleśnych i miejsc postoju pojazdów, 7 miejsc widokowych oraz 6 innych urządzeń. Na budowę, modernizację i remonty kapitalne tych urządzeń wydatkowano kwotę 15,2 mln zł. Budowa obiektów realizowana jest przez nadleśnictwa, głównie systemem gospodarczym ze środków Centralnego Funduszu Turystyki i Wypoczynku oraz Funduszu Leśnego.

W programie turystycznego zagospodarowania lasów na lata 1983—1985 przewiduje się budowę dalszych 37 obiektów turystycznych (obecnie istniejąca ilość wybudowanych obiektów nie zaspokaja stale rosnących potrzeb w tym zakresie).

Zaznaczyć należy, że działalność lasów jest integralną częścią wieloletniego, wojewódzkiego programu zagospodarowania turystycznego regionu, zatwierdzonego uchwałami Wojewódzkiej Rady Narodowej i realizowanego pod nadzorem Urzędu Wojewódzkiego.

Program ten zobowiązuje nadleśnictwa w okresie lat 1979—1990 do wybudowania 26 pól biwakowych oraz 17 parkingów na kwotę 31 mln zł (wg cen z r. 1979).

Lokalizacja obiektów turystycznego zagospodarowania lasów w Beskidach, podobnie jak w całym kraju, ma na celu ukierunkowanie i spowodowanie ruchu turystycznego do partii lasów, których penetracja powodować będzie najmniejsze szkody. Utrzymanie sprawności urządzeń i czystości obiektów, ze względu na powstające zniszczenia, jest szalenie pracochłonne i powoduje koszty ok. 200 tys. zł rocznie.

Przyjęcie przez tereny leśne w okresie sezonu ponad 2 mln osób spowoduje odpowiednie konsekwencje dla gospodarstwa leśnego, tak w zakresie konkretnych szkód jak również utrudnień w realizacji zadań gospodarczych. Charakter szkód w środowisku leśnym, będących następstwem tzw. „erozji ludzkiej”, jest znany i w lasach beskidzkich i analogiczny jak w innych regionach masowo nawiedzanych. Chciałbym jednak zwrócić uwagę na pewien rodzaj szkód związany z dynamicznym rozwojem narciarstwa. Budowa wyciągów narciarskich, nartostrad, tras narciarskich w terenach szczególnie atrakcyjnych, niesie za sobą wylesienia i przekazania gruntów. Otwarcie ścian lasu dla wiatrów i słońca w świerczynach, często na dużych wysokościach, oprócz powstawania wywrotów powoduje wydzielanie się posuszu bez i z udziałem szkodników wtórnych. Odnawianie powstających luk napotyka na duże trudności. Typowym przykładem tego rodzaju szkód jest masyw Skrzycznego, gdzie wyciągi i trasy narciarskie tworzą już gęstą sieć, naruszającą w niebezpieczny sposób ład przestrzenny drzewostanów.

Takie inwestycje dowodzą, że jeszcze często w strukturze przestrzennej decydują sami turyści, organizacje i przedsiębiorstwa turystyczne, które zwykle nie dostrzegają skutków swej działalności.

Mimo że ruch turystyczny i wypoczynkowy odbywa się głównie na terenach leśnych, leśnicy najczęściej stawiani są przed faktami dokonanymi. Do rzadkości należy zasięganie ich opinii w sprawie rozwoju ruchu turystycznego na konkretnym obszarze leśnym.

Podam również przykład utrudnień w działalności gospodarczej. W roku bieżącym, podobnie jak i w ubiegłym, w masywie Skrzycznego zmuszeni byliśmy zwalczać przy użyciu sprzętu lotniczego zasnę wysokogórską. Ogłoszenie akcji organizatorom już zorganizowanego międzynaro-

dowego rajdu turystycznego uświadomiło, że przewidziane trasy mogą być zamknięte. Rozpoczęły się liczne interwencje międzyresortowe, choć wcześniej organizator rajdu — z OZLP, bądź nadleśnictwami terminu rajdu nie uzgodnił. Szczęśliwie, panujące warunki atmosferyczne decydujące o rozwoju szkodnika pozwoliły na rozpoczęcie zwalczania po zakończeniu rajdu i oba przedsięwzięcia odbyły się bez szkód dla ich organizatorów.

Podobnych przykładów na pewno jest wiele nie tylko na naszym terenie. Stwierdzić na pewno można, że społeczeństwo i władze terenowe nie doceniają jeszcze w dostatecznym stopniu znaczenia pozaprodukcyjnych funkcji lasu. Naszym obowiązkiem jest wpojenie szerokim kręgom społeczeństwa, jakie dla niego znaczenie ma las i jakie byłyby skutki jego wyniszczenia. Wypełnianie tego obowiązku przez OZLP Katowice realizowane jest przez inspirowanie sesji WRN, egzekutyw KW PZPR, poświęconych aktualnej problematyce leśnej, ze szczególnym uwypukleniem ich roli w ochronie środowiska.

Krytycznie stwierdzić muszę, że zbyt małe było nasze działanie, aby ruch turystyczno-wypoczynkowy nasycić właściwą informacją o środowisku z którym obcują, o jego wartościach, propagandą kształtującą kulturę obcowania ze środowiskiem leśnym. Z zagadnieniami ochrony lasu musimy dotrzeć do instytucji i organizacji zajmujących się turystyką i osiągnąć, aby w ich wydawnictwach i publikacjach tematyka ochrony lasów i prawidłowego zachowania się na terenach leśnych, znalazła należne jej miejsce. Wyraźnie odczuwalny jest również brak własnych resortowych wydawnictw popularno-propagandowych.

Problem propagandy i dydaktyki został szczegółowo omówiony w artykule dr. S. Kasprzyka (4). Odczuwalną lukę w tym zakresie próbujemy rozwiązać przez stawianie w miejscach widokowych dużych, trwałych tablic o tematyce informacyjnej i propagandowej, jest ich jednak jeszcze zbyt mało. Również spotkanie w lesie turysty czy wycieczki z leśnikiem należy dziś do rzadkości. Tereny tak silnie obciążone ruchem turystyczno-wypoczynkowym jak Beskidy, LPO czy Jura powinny więc być wzmocnione kadrowo. Obciążenie obsady leśników obowiązkami gospodarczymi nie zostawia jej koniecznego marginesu czasu na służbę ochronną i działalność informacyjno-dydaktyczną. Istnienie i działalność Straży Leśnej problemu tego nie rozwiązuje.

LITERATURA

1. Bar R., Doliński A.: Turystyka. Warszawa: Wyd. Szkol. i Ped. 1978.
2. Moskała E.: Górskie znakowane szlaki turystyczne województwa bielskiego. Wyd. PTTK „Kraj” 1972.
3. Mozga B.: Turystyka i wypoczynek a środowisko leśne. Warszawa: SIiTLiD 1978.
4. Kasprzyk S.: Propaganda i dydaktyka w dziedzinie turystycznego zagospodarowania lasu. Las Pol. 1977 R. 51 nr 7.
5. Kasprzyk S.: Turystyczne zagospodarowanie lasu. Warszawa: PWRiL 1977.
6. Kondracki J.: Geografia fizyczna Polski. Warszawa: PWN 1978.

7. Rogalewski O.: Zagospodarowanie turystyczne. Warszawa: Wyd. Szkol. i Ped. 1974.
8. Plan przestrzennego zagospodarowania turystycznego Polski do 1990 r. Praca zespołowa. Kier. tematu: Krasnodębski Z. Warszawa: GKKFiT 1973.

Краткое содержание

Автор рассматривает проблемы связанные с актуальным и перспективным ведением лесного хозяйства с точки зрения туризма на территории бельского воеводства в 1979—1990 годах. Характеризует он туристические качества Бескида Живецкого, Бескида Шлэнского, Живецкой низменности и Малого Бескида, а также представляет задания лесной администрации в области создания условий для лучшего использования этих качеств.

Summary

The author discusses problems connected with present and prospective adaptation of forests to tourism purposes in the territory of Bielsko province in the period 1979—1990. He gives a rather detailed description of tourist values of Żywiec Beskid, Silesian Beskid, Żywiec Valley and Small Beskid and presents the tasks of the forest administration in the field of creation of conditions for taking better advantages of these values.